

189
DEJAN KARAVESOVIĆ
Filološko-umetnički fakultet u Kragujevcu

FIZIONOMIJA REČI

Jelena Vujić, *Osnovi morfologije engleskog jezika*,
Kragujevac, Filološko-umetnički fakultet, 2006, 143

Uprkos činjenici da se u savremenoj lingvistici najviše pažnje posvećuje izučavanju sintaksičkih procesa, **reč**, kao jedinica jezičkog sistema, ostaje u žiži naučnih interesovanja i polazišna je osnova u lingvističkoj analizi. Da bi lingvistička analiza u tom smislu bila potpunija, trebalo bi strukturu reči detaljnije ispitati i bliže odrediti mesto reči u jezičkom sistemu. *Osnovi engleskog jezika* Jelene Vujić (1996, u daljem tekstu: *Osnovi*) se upravo bave ovom tematikom.

Knjiga se sastoji od jedanaest poglavlja, glosara i selektivne bibliografije. Knjiga je strukturirana tako da se najpre daju teoretska razmatranja iz oblasti morfologije, koja su često ilustrovana primerima, a posle svakog poglavlja slede vežbanja i selektivna bibliografija. I pored skromnog naslova knjige, jasna je namera autorke da čitalačka publika dobije obuhvatniji pregled oblasti vezanih za morfološka pitanja i da pri tome stekne i praktična znanja iz date oblasti.

S obzirom na to da je knjiga *Osnovi* prvenstveno namenjena studentima, uvodno poglavlje predstavlja upoznavanje sa opštim lingvističkim postavkama i pruža okvire u kojima se lingvističke discipline, pa i sama morfologija, mogu locirati. U okviru ovog poglavlja obrađeni su i paradigmatički i sintagmatski leksički odnosi, mada bi valjalo razmotriti mogućnost da oni budu predstavljeni u okviru zasebnog odeljka nekog od sledećih poglavlja.

Drugo poglavlje se bavi određenjem reči kao jezičke pojave, kao jedinice jezičkog sistema i problematikom njene identifikacije. Od kada postoji promišljanje o jeziku, javlja se i pitanje šta bi pojam *reč* trebalo da predstavlja. Uprkos ogromnom napretku u razumevanju osnovnih principa organizacije jezika, sam termin *reč* još uvek odoleva nedvosmislenom i potpunom definisanju. U ovom poglavlju su nabrojani mnogi pokušaji da se prikaže suština ovog pojma, počev od pretežno mentalističkih shvatanja do čisto formalističkih postavki, a istaknuto je i centralno mesto koje reč ima u lingvistici, kao i sveprisutnost ove jedinice u jezičkim istraživanjima. Objašnjena je i kategorizacija leksema u odnosu na vrste reči i njihove potklase.

U našim priručnicima koji se bave morfološkom tematikom engleskog jezika u skladu sa strukturalističkom, sinhronijskom tradicijom retko se pisalo o istorijskom razvoju morfologije kao discipline. Time se mahom zanemarivala evolutivna dimenzija discipline čiji brojni aspekti u mnogome počivaju

na etimološkim kriterijumima. Stoga se autorka odlučila da u sledećem poglavlju *Osnova* obrazloži istorijsko i teoretsko utemeljenje morfologije kao discipline, a zatim i da temeljno predstavi inventar njenih osnovnih jedinica i kategorizaciju tih jedinica. Time se čitalac posle uopštenijeg početnog dela polako uvodi u usko morfološku tematiku, postepeno uspostavljajući lingvističko okruženje u okviru koga morfologija deluje. Značenje morfema, veoma značajan element u strukturi reči, takode je obraden u okviru ovog poglavlja, a ovoj problematici autorka se ponovo vraća poklanjajući joj pažnju u odeljku koji se bavi podelom morfologije.

Metodološki principi morfološke analize tema su četvrtog poglavlja, pri čemu se pristup mahom oslanja na ispitivanje površinskih struktura. Teoretski deo principa analize je jasno izložen i pruža dobar oslonac za dalju razradu. Međutim, poželjno bi bilo da je u ovom poglavlju dat veći broj primera i komentara analize, kojima bi se razmotrili i slučajevi koji se mogu okarakterisati kao problematični za analizu budući da je knjiga, namenjena pre svega studentima. Time bi za studente knjiga bila od većeg praktičnog značaja.

Naredno, peto poglavlje obrađuje gramatičke kategorije i njihovu vezu sa morfo-sintaksičkim aspektima određenih jezičkih realizacija. Dobro je što je ovoj oblasti posvećeno više mesta, pošto se u ovakvoj vrsti publikacija često sporadično i nesistematično tretiraju eksponenti zasebnih gramatičkih kategorija. Autorka je sve značajne kategorije svojom analizom obuhvatila, detaljno ih objasnila i ilustrovala primerima. Pokatkad opis prevazilazi striktno morfološke okvire (npr. opis analitičkih padeža, kategorije glagolskog načina, stanja, vida itd.), ali se zato dobija potpuniji pregled bitnih gramatičkih obeležja i njihovih glavnih ostvarenja u engleskom jeziku.

Šesto poglavlje bavi se problematikom morfološke produktivnosti engleskog jezika, i daju se sažeti komentare o gledištima koji se javljaju u vezi sa njima. Ovo pitanje već duže vreme izaziva brojne nesuglasice u stručnim krugovima i neretko se izostavlja iz priručnika ovog tipa. Ovde je ono predstavljeno kroz detaljnu elaboraciju o distribucionim ograničenjima i zaprekama koje mogu biti uslovljene raznovrsnim činiocima. Valja napomenuti da se posebno ističe važnost prihvatljivosti određenog jezičkog elementa u procesu produktivnosti, što nas implicitno dovodi do pitanja „konkurentnosti afiksa“.

Osnove flektivne morfologije iznete su u sedmom poglavlju, uz osvrt na glavne razlike između derivacije i flektivne morfologije. Ponekad nejasne granice između ova dva procesa mogu uneti dodatnu zabunu, pa su izloženi argumenti i kriterijumi za njihovo razlikovanje, kako bi se u što manjoj meri procena kojoj vrsti procesa pripada određena pojava svela na arbitrarno prosuđivanje. U ovom odeljku se vrlo detaljno elaboriraju brojni problemi koji se javljaju pri pokušaju da se napravi jasnija granica između gramatičkih i leksičkih morfoloških procesa. Na kraju je dat pregled svih flektivnih sufiksa u engleskom jeziku u odnosu na vrste reči sa kojima se kombinuju, iscrpno su izneta pravila i ograničenja u vezi sa njihovom distribucijom, i ilustrovane konkretne realizacije unutar određenih reči.

101

Obično, prva stvar koja nam pada na pamet kada se pomene morfologija jeste tvorba reči. Ovo je razumljivo pošto često najveći broj morfoloških procesa pripada upravo ovom domenu. Kako su u engleskom najrazvijeniji leksički procesi derivacione prirode, njima je posvećeno posebno, osmo poglavlje. Znajući da karakter glavnih derivacionih tvorbenih afikasa uveliko određuje prirodu izvedenica, dužna pažnja je posvećena i razmatranju vrsta i tipova izvođenja, kao i klasifikaciji derivacionih afikasa. Kako je i navedeno u *Osnovama*, flektivni sufiksi ne ispoljavaju polisemičnost, dok je kod derivacionih to vrlo česta pojava. Stoga je bitno istaknuti i važnost uticaja jezičkih promena i semantičkog transfera, koji se ne ograničava samo na lekseme, već se prostire i na jedinice manjeg obima, i autorka to dodatno napominje. Na kraju ovog poglavlja se nalazi lista najproduktivnijih derivacionih afikasa koji su praćeni primerima. Nedostatak ovom popisu afiksa jeste to što nisu predstavljena i njihova osnovna značenja.

Konverzija, leksički proces koji je karakterističan za engleski jezik i široko rasprostranjen u engleskom jeziku, obraden je u devetom poglavlju. Kako se ovaj proces ponekad shvata raznoliko, pružen je i sažet pregled nekih od shvatanja ove pojave. Izloženi su i različiti tipovi kovanica dobijenih na ovaj način.

Dalja kompleksnost jezičke produktivnosti ogleda se i kroz tvorbu leksičkih složenica. Ova problematika se razmatra u desetom odeljku, gde se vrlo jasno i koncizno pružaju informacije o identifikaciji i klasifikaciji složenica, daju se kriterijumi za njihovu identifikaciju, navode vrste i produktivni procesi koji u njihovom formiranju učestvuju.

U poslednjem, jedanaestom poglavlju izloženi su principi marginalnih leksičkih tvorbenih procesa u engleskom jeziku. Ovom prilikom su objašnjeni primeri skraćivanja, udvajanja, slivanja, povratnog izvođenja i fonoestezije. Iako se neki od ovih procesa mogu po suštini okarakterisati kao podgrupe nekih od osnovnih tvorbenih procesa (npr. slivanje i udvajanje se mogu shvatiti kao vrste kompozicije), uglavnom se u literaturi izdvajaju i opisuju unutar zasebnog poglavlja. Razlozi za zasebno tretiranje ovih procesa mogu se naći u sve prisutnijim tendencijama prihvatanja raznolikih i kreativnih leksičkih oblika u jeziku, a koji često predstavljaju leksikalizovanje novih područja ljudskih delatnosti, uključujući informacione tehnologije, politički žargon i savremene kulturne fenomene. Treba napomenuti da se na kraju knjige nalazi glosar termina koji se u monografiji javljaju.

Može se reći da *Osnovi* predstavljaju ujednačenu, konciznu i zaokruženu monografiju, čije se dobre strane vide prvenstveno u detaljnoj pokrivenosti obrađene tematike, ciljanoj praktičnosti i jasnom stilu. Pregled osnovnih pojmova i kategorija u morfologiji je prilično sažet i jasan, osim kod par slučajeva gde su objašnjenja termina koji označavaju jedinice jezičkih nivoa donekle neprecizni. I ostali morfološki aspekti su jasno predstavljeni, mada se stiče utisak da bi i dodatna razmatranja pitanja semantičkog transfera i leksičkih pozajmljenica našli svoje mesto u knjizi ovog tipa. Ovo tim pre što se u današnje vreme u okviru kontaktne lingvistike engleski jezik nametnuo kao značajan jezik-davalac ali i jezik-primalac, jezik koji svojom sveprisutnošću

192

uspostavlja nove kriterijume u vezi sa leksičkim pozajmljenicama i opštom strukturom leksikona. Naravno, ovo valja posmatrati pre kao sugestiju nego kao kritiku, jer bi se u suprotnom moglo dovesti u pitanje zalaganje autorke da nam pruži koristan i zaokružen udžbenik, što, svakako, ne sme biti slučaj.